

COLLEGII COLUMBIÆ NOVI EBORACI
SIGILLUM
1754
IN LUMINE TUO VIDEBIMUS LUMEN

המתנחם

ספור

לתת לנערי בני ישראל בינה לבלי יתעו אחרי תאות לבם
ויהבלו, ולהורות להורי הילדים לבלי ידיחו מהם נדח את
בניהם ההולכים שובב בדרך לבם, ולא ינהמו באחריתם.

נעתק לשפת עבר

ע"י

אברהם צוקקערמאנן

מאשמינא

ווארשא

בדפוס הארון אלעקסאנדער גינז. קראלעווסקע № 1064D

בשנת תרלה לפ"ק.

ГАМИТНАХЕМЪ

т. е.

КАЮЩІЙСЯ ГРѢШНИКЪ

переводъ

Абрама Цукермана

ВАРШАВА.

ВЪ ТИПОГРАФІИ АЛЕКСАНДРА ГИНСА.

Королевская № 1064D противъ манежа.

1875.

Дозволено Цензурою.
Кіевъ 23 Іюля 1875 г.

מזכרת נצח

לאמי היקרה פייגא סעריל בת ר׳ משה הלוי ז״ל אשר
מתה עלי בטרם עבר עליה כלה ביום ג׳ ה׳ שבט תרכ״ג ,
תנצב״ה.

נפש עדינה מתלוננת בצל שדי! מיום ידעתי קרוא אבי ואמי אומנתיני על דרכי יראת ה' טהורה, ותהי מבחרי שעשעיך אך הורות דעת־אל לבן זקנך אשר אהבת, טפחת וריבית, אך אהה! פתאם גועת ואינך, ובנך זה לא היה לפניך לסעדך על ערש דוי, לשית ידו על עיניך טרם סגרו לנצח, לא הזיל דמעה בעת נפחה נפשך, לא שעו עיניו עליך במבט האחרון, עתה בהעתיקו את ספורו זה למען למד מוסר ודרך ארץ לבני הנעורים אשר זאת אהבת גם את, הנהו מקדיש לך את ספורו לזכר עולם, אשת חיל ואם רחמניה! ואת בהתענגך על מחזה שדי, בנשאך תפלה לאל בין שרפי קדש, תפרשי כפיך לבקש צרי ומזור לבניך המתאבלים עליך, ובתוכם גם אני בנך הצעיר, המזכירך יום יום באנחת רוח ושברון מתנים.

המעתיק.

המתנחם

עֶרֶב שַׁבָּת עִם־חֲשֵׁכָה .

היום רד , צללי ערב החלו לפרוש מֻטות כנפיהם עלי ארץ , ובערפלי חתֻלתם באו להראות בדממה ממֻשכה וחשכת אפלה כדממת צלמות . בתכלת הרקיע האירו הַככבים כרצי כסף בעד מסך אֹפֶל ממסלותם , ומבתי יושבי עיר א ל ו ש נשקף אור יקרות מבעד החלונות ונרות רבבות הגדילו יפעת אורם וילכו הָלֹךְ ואור . כל אשר הוסיפו ענני ערפל לפרש צעיף חשכתם על תבל ומלואה , כן הוסיפו הככבים נגהם , ולעֻמתם הפיצו הנרות את שביב אורם מבתי היהודים , כי בלילה הזה יכבדו את ה' באורים , הערב הנעים הזה הוא ערב יום השבת .

ערב יום השבת ! הגיון קדש יהגה לבב כל עברי מדי העלותו אל לבו את נשף חשקו זה , הבא כמבשר את יום השבת ! לשמו ולזכרו תאות נפש כל בן ישראל , בידעו כי העמל והתלאה שיעמל יום יום להביא טרף לביתו כליל יחלפו ויהפכו לשלום ולשמחת נפש ביום הזה ; ששת ימי המעשה המעיקים משא לעיפה על כתף איש היהודי טרם ישבע לחם בים הדאגה , יצללו כעופרת במים עזים בבוא עת המנוחה והמרגע , והאיש העושה בתחבלות מלחמה לצוד ציד להביא ולמלא טרף חוריו , ישליך תליו וקשתו מידו במשך עשרים וארבע שעות , ויחליף כח להתעלם על טרפו ולהתענג על אשר ברכו ד' ; האח ! איך יפחד וירחב לבב איש עברי טובע ביון מצולת התוגה בכל ימי השבוע , בראותו בנשף הזה את רעיתו נצבת לפניו כגפן פוריה , בניו כשתילי זתים סביב לשלחנו , וכלם מֻעֻטפים בגדי כבוד ; איך יגיל לבו בקרבו

בהביטו

בהביטו אל קירות הבית המפיקים נֹגה להם מסביב, מטפחת לבנה כשלג פרושה על השלחן, ועליו תתנוסס מנרת נחשת מְמרט מאירה באור שבעתים, על יד המנורה יתאדם היין וגביע כסף טהור או זכוכית מלטשת כעין הבדלה, לברך ולקדש על כוס יין מלא; הערב הזה מביא מרפא בכנפיו לעם נִדח ונעזב, מעטה גיל וששון ילבש היהודי בבוא יום השבת; תחת שבעו כעס ומכאבים בששת ימי המעשה, ישבע משנה ששון ביום השביעי; בכל עבר שקט, בכל פנה הס, וכלו אומר כבוד ליום השבת!

בערב הזה ימהרו הגברים והנשים, ויחישו פעמיהם לבית התפלה להודות לאל מקור החסד על הסדו ואמתו על אשר הכין למו מזון ומחיה בששת ימי המעשה, והנערים גם הם מתנהלים לאטם לרגלי הוריהם (שהמה באות נפשם יחנכו צאצאיהם) לשפך שיח לפני יוצרם בבטן, וכלם מְרֻחצים למשעי ומלבשים מחלצות שני עם עדנים כחתן יכהן פאר ביום חתנתו.

בעת ההיא נראתה ברחוב העיר עגלה רתומה לסוס אחד, אופניה לא התגלגלו ברעש, סוסה לא אָץ לרוץ ארח, אך כרמש זוחל התנהל לאטו וישרך דרכו בעצלתים. העגלה ההיא משכה עליה עיני ההולכים אל בית ד׳ וישערו בנפשם כי היא הוכנה לחולה המתעתד למות והחולה עוד יָסֹב שמה על ציריו ועל כן הושם מתג ורסן בפי הסוס לבלי ישטף במרצתו, אולם שגו בראה כי העגלה ההיא היתה ריקה ואיש אין בה, כי האיש שֶׁיָשב בה ירד מעגלתו בחרדו גם הוא ליום השבת; וילך ברגליו נשען על קצה העגלה ובמאמצי כחו אחז בכף את מסגרת העגלה, וכל רואיו חזו בו כי אפסו כחותיו ואין לאל ידו ללכת מבלי השען על העגלה; אמנם כן, מחלה עזה הכבידה אכפה על האיש הזה וכמסס נוסס שָׁמה שמות בקרבו.

פניו

פניו המכסים אשר קבצו פארור ; קומתו הכפופה כענף עץ מפני רוח ; רגליו המתנהגות בכבדות כמו לנחשתים הגשו, עיניו אשר כמעט נמקו בחוריהן ולא התנעעו רצוא ושוב , כל אלה נצבו ותארו כמו מחזה המותה אשר ירד על פני האדמה בדמות אדם ההלך ברוח נכאה אחרי עגלת מרכבתו , כל איש אשר הביט אל האורח ההוא נמלא נפשו דאבה , יען כי כל בני האדם בהיותם בשנות האיש ההוא עודם מלאים כח עלומים ומבנה גויתם איתן ; בשנות חיי גבר כימי חלדו יעמד אז האיש כשושנה באביב פרחה , אך לא כן גורל האורח הלז , כי על פניו נשא תו הקרבן העומד להקרב כליל על מזבח המות המכלה עולל ויונק זקן ונשוא פנים , כי עמודי גוו הרופפים והקול היוצא ממנו עת ידחקהו השיעול (הוסטען) , בגרנו יגר גרה , ובחזהו נחרת אימה , ישים מחנק לנפשו ויטלטלהו טלטלה גבר , עד כי רגליו תתמוטטנה תחתיו ; הקול הזה כרץ ומבשר הנהו כי לא יארכו הימים , והמות יבוא בעים רוחו להניף חרבו על האמלל הזה , וגם הקול הנשמע מחזהו כאשר יגרר במגרה , יעיד כי שם שם המות קן לו , ובכליותיו ולבו יארב במסתר להתנפל על טרפו לעת מצא , ואם כי שנות האורח ההוא סבבו אך שלשים ושתים בימי חלדו , לא התנכרו אותותם את המות כעל פני איש החי תשעים שנה , הה , נורא ואיום המות בימי הכח !

זכרון ימי קדם

העגלה אשר התנהלה לאטה עמדה מלכת בקרבה לפני פתח אחד מבתי העיר , ששם פח רקוע ועליו כתוב הדרה מעשי צעצעים „פה בית מלון אורחים" , אך עתה בנשף יום השבת

השבת, כבר נסגרו שעריו טרם התעלם השמש תחת מסוה הערפל , כמו נתנה מנוחה גם לשערים אלה לבלי יסבו על צירם ביום הזה ; על מפתן הבית עמדה עלמה יפת מראה צעירה לימים , בצאתה לקדם את פני האורח הבא , וכראות האורח החולה את העלמה עומדת לפניו , התנודד על עמדו וכמעט נטיו רגליו לפול , אך בעמל רב התאמץ ויאמר: אחרתי לבוא הפעם לחג את יום השבת , כחי עזבני ולא יכלתי בוא בעת מועד הנכון לכל בן ישראל ; היש פה מקום ללון ? הנערה אשר שמעה אמרי פיו מדי פתחה למרחב שערי הבית , נבהלה ממשמע אזניה , כי הקול נשמע כקול מארץ, כקול איש המדבר מסתר המדרגה , בכל זאת הבליגה על רוחה , אף רוח חמלה התנוסס בה , ותאמר אליו:

הנה הבית לפניך , במבחרי חדרינו בחר לך משכן ומנוח , וטרם תברך דבריך בוא נא אל הבית ואל תעמד בחוץ כי הנני רואה איך קרסליך ימעדו תחתיך , אנכי אכין בעדך מטה רפודה להחליץ עצמותיך וביציע העליון אבחרה לך מעון למען תנוח כאשר תאוה נפשך , עתה בוא נא ושבה פה וחכה מעט , ובשוב אבי ואחי מבית התפלה אז תאכל אתנו לחם ותתעלס בחברתם אם לא תכבד עליך ; האורח מלא את דברי העלמה , ויבוא הביתה והיא עלתה הגגה למהר לרפד מטת האורח למען יחליף כח מעמל דרכו .

* * *

בבית אשר עתה יושב האורח , אין שם איש זולתו , קירות הבית נעטרו באור יקרות השולח קוי זהר על פני תוך כל הבית, שזה לא כבר עבר על רצפתו המטאטא וישמיד כל אבק וכל חלאה ; השלחן ערוך בכל כחוק לישראל בליל התקדש מועד

ושבת

ושבת; ברוב אונים ישב האורח על הכסא, עיניו אשר כבדו כְמְזקן, שעו כמו בעצלתים על קירות וכלי הבית מלאי דמעה, ראשו השח לארץ ורעיונו אופל וצלמות התרוצצו בקרבו, והד את אחד הרדיפו מנוחה. מה תשתוחח עליו נפשו בזכרו ימים מקדם, ימים עברו, שנים הלפו בים התהו, ועל כל אלה העכיר את רוחו וידאיב את נפשו הרעיון, בשַׁוְתו לפניו מצבו הנורא לימים יצרו, בידעו בנפשו, כי עוד מעט מזער ואבד ממנו כל חמדת החיים, ואת יורדי בור יִמָּנה. מה איום הרעיון הנורא בהעלותו על לבו כי ישלך בפי פחת כנצר נתעב, אחרי כי נר נשמתו ידעך, באין רעיה ואשת, באין פרי בטן, ובאין אוהב וריע; מי ישית ידו על עיניו, מי יזיל דמעה על אבדן חייו, ומי ישא תפלה לאל חנון בעד נשמתו לבלי תפול במהמרת האבדון? מי יודע ים הדמיונות אשר חלפו והסתערו עליו בשבתו לבדו, ומי יודע אם לא הֻכה בשגעון, לולי שבה העלמה מגג היציעה; וכראות האורח את העלמה, שבה אליו מעט רוח בינתו, ואף חפץ לדבר אליה מאומה, הקדימה היא לשאל את פיו:

— התשב פה ותחכה עד כי יבוא אבי, או תעלה מיד אל היציע? אנכי פניתי את החדר ששמה הכינותי למענך מטה כבודה, ואם נלאת לשבת על מקומך אנהגך אביאך אל חדרך ושם תנפש, ואולם אם יש את נפשך להוחיל מעט עד אשר יבואו אבי ואחי ואכלת אתנו לחם, הנה בכל אות נפשך תמצא חפצך.

— תודה רבה לך עדינה, ענה החולה, הן כל אֹכֶל תתעב נפשי, כל מאכל תאוה כמרורות פתנים לחכי, ואינני חפץ בערב הזה כי אם להנפש ולשבות מדרכי הרחוקה, הגידי נא, האין פה איש אשר יתמכני לעלות על היציע לחדר הנועד לי למעון? הלא תראי כי הדרך הרחוקה הזאת אִבדה

את

את כחי עד אשר חסר אונים הנני ואין בי כח לעפיל לעלות על מעלות היציע.

— בכל לב הנני נכונה לעזרתך, השיבה העלמה, ימיני תסעדך בעלותך אם לא תוכל עוד לחכות עד שוב אבי ואחי מבית תפלתם, המאחרים שבת עד כי לא ידרך עוד כף רגל אנוש בבית התפלה, אבי יקרא בעל פה סדר השבוע שנים מקרא ואחד תרגום, ואחי לא ימוש ממקומו לעזבו לבדו אחרי כי רק הוא המוציא והמביא את האב הָעִוֵר אל כל אשר יחפץ ללכת.

— אלי! קרא החולה מנהמת לבו, האביך עִוֵר?

— אבי כבר הֻכה בעורן, מיום אשר מתה עליו רעיתו, היא אמי מנוחתה כבוד.

— אי שמים! האב עור והאם מתה!!

— מה לך כי נזעקת? האם קרוב אתה לנו, או ממיודעי הורי הנך, הידעת את אמי?

— שאר בשר אינני, אף לא מודע וגואל, אך את אביך יחיה ואת אמך זכרה לברכה ידעתי, כי זה ימים רבים בעשותי דרכי לפעמים דרך העיר הזאת לרגלי מסחרי, סרתי אל הבית חזה להתגורר פה מדי עברי, אך כבר ימים רבים נגוזו ועברו מאז ועד הנה, אנכי הייתי אז צעיר לימים, ואת ילדה קטנה ענוגה מתפרקת על שדי אמך, ואחיך עוד חָתל בחותלות, ולפי זכרוני, שם אחיך שמואל, ושמך פעריל.

— אמנם כן, נאמנים דבריך, ובעיני יפלא כי תזכר דברים קלי ערך שכבר אבד עליהם כלה כמו היו ביום אתמול; הידעת היטב את אמי הכבודה, הה! היא עזבה אותנו לאנחות, בלא יומה נגדעה ולא ראתה בטובה בימי חלדה, אך שבעה תחלואים ומכאובים ימים רבים, ומתגרת תחלואיה אשר חלה ה' בה, אף עצמת יגונה אשר הלכה תמיד קודר

במצולת

במצולת הדאגה, באו כתמם, כשני מלאכי זעם להורידה בבור תחתית בדמי ימיה.

האורח ישב על מושבו כפסל דומם מבלי נוע, כאסיר כלא השומע משפטו הנחרץ עליו להעביר בשלח חיתו, אך אחרי רגעים אחדים התחזק ויאמר: הוליכיני עלמה כבודה אל המנוחה, כי מחלתי לא תתן דמי לי לחכות עד. שוב אביך ואחיך למרות חפצי אשר רציתי לשבע את תמונתם, העלמה לקחה אותו תחת אצילי ידיה ותעלהו למכון שבתו.

הַנֹּחַם.

בחדר היציעה העליונה, שֶׁבה מצא האורח החולה מרגע, שררה דממת השקט על אחת שבע על הדממה אשר שלטה שלטת בחדר התחתון ששם נדברו יחד האורח והעלמה, הצללים פרשו צעיף שחרחרת מקירות הבית על הרצפה ויוסיפו עוד ענגה הרת חזיזים על שרעפיו, הנרות השנים אשר הטיבו גהה בנשף כמעט כלו בעשן כלו ואך לשוא חגרו שארית כחם להתאבק עם חשכת הלילה, יען כי במשמנם שָׁלח רזון. האורח הנשאר לבדו, ישב נשען על המטה וראשו לָאט בכר העזים; יגון נורא אפפהו סביב, כל יצורי גוו התנודדו בקרבו כמו יד נעלמה טלטלתהו טלטלה, כחותיו האחרונים ספו תמו גם המה, לבו סחרחר ואור עיניו גם הם אין אתו, אך בשפתים נעות השמיע קולו המרגיז לב כל שומע:

אללי לי! אבי הכה בעורן, ואמי את שוכני קבר חלקה, ומי הביא עליהם את השבר? הלא אני!

* * *

אך

אך חזיון לילה היא התבל, אם יחיה גבר אלף שנים אחריתו כחלום יעוף, ומה החלום אשר יחלום? אין קץ לרבבות החלמות החולפים ולא יעמדו על עמדם, וכל אדם מבשרו ומעמל נפשו יחזה חלומו: אם יחיה איש חיי צער וישבע נדודים בהקיץ, אז גם בלילה לא ישכב לבו בהתיצב לפניו סבל עמלו בבלהות צלמות, אם יָעמד איש להִשפט לפני שופטי המשפט ולבו יודע מרת נפשו כי לא נקה מעון; אז יקום גם בעל החלום לשחק בו, יפחידהו וירגיזהו, יתאר לפניו כמו ברזל באה נפשו, וביד עונו נשלח לארץ גזרה, כמו כן אם יתעלס איש על חלב הארץ, יתענג על טוב באכלו מעדנים ויעלז כל היום בסוד משחקים, אז גם החלום יַצב לפניו כמו רֵעים רבים סביב לו, ישתו יין נסיכו, יאכלו חלב זבחו, ישירו שיר היין וישישו בשמחה; כן בהגיע תֹר האדם להִבָדל מן החיים, אז יזכור תהלוכת דרכו, וכבני מרון יעברו לפניו מפעליו כל אשר פעל ועשה מיום דעתו מאס ברע ולבחר בטוב: אם בחר בנתיב הצדק בימי חלדו, אז יתענג ענג רוחני בידעו כי מעמל נפשו ישבע נחת ובמושב גן אלהים מכון נאמן לשבתו, ואם הבליג שֹד עלי תֹם ואמונה בשנות חייו, או סלף דרכו לעשות חטא ומרי, גם הרעיון יבוא כשואה להעביר לפניו מעשי העתעיו ויקוט בפניו על כי באשמתו ירד שאולה ובאכזריות תְענה נפשו *) גם האורה הזה בחשבו את דרכו ויבן כי קרב קצו, באו הרעיונות כתְמם ויקומו לפניו לצחק.

כחלום נורא ואיום התיצבו לפניו ימים עברו, ימי הזמן

שכבר

---

*) ומה עמקו מחשבות חז"ל בהעריכם מיתת הצדיק למיתת נשיקה, ובמאמרם אדם מועד לעולם בין ער בין ישן, והבן.

שכבר אבדו בים הנשיה החלו עתה לשחק לפניו כמו חי, כיום אתמל כי עבר; בעינים מפיקות זועה צופה ומביט, פעם אל החדר ופעם אל חצר הבית אשר ממעל לו יהלו הכבבים בשביב אורם, המה האורחים ההולכים הלך ונסע על יד ממשלת הלילה בשובה ונחת, המה העדים האלמים המעידים על מעשה אנוש ותחבלותיו, המה הלוקחים חלק עת ישיש גבר או יטבע ביון מצולת התוגה, המה גם עדי עד המעידים על מעשי אצבעות שדי, ימים יחלפו, שנים תעבורנה, והמה כאשר יצאו מרחם משחר התולדה לאור באור החיים, כן ילפתו ארחות דרכם ולא יעבטון אורחותם; עתה זכר ימים מקדם עת השתעשע ורקד כמו בן ראמים בימי ילדותו, עת היה נער שובב משלח ונעזב לרוחו הרעה, בעת אשר זה האיש המכה עתה בעורן, והאשה שכבר נטתה אהלה תחת רגבי עפר, קראוהו: בן יקיר! בן נחמד! והוא לא הטה אזן למו ויקשה ערפו לעשות מעשים זרים, מעשים אשר לא יעשו למרות רצון הוריו הנעימים, ולא אבה הלך בדרך ישרה כחוק לילדי ישראל להתחנך מנער על ברכי היהדות, לא שם לבו על דרכו להשכיל להטיב ולא נטה אזנו לקול הוריו אשר הזקו זרועותיו, או יסרוהו למשפט, אך הוא באחת בחר לאחז ברשע כסל דרכו; בית התפלה ובית הספר כיער ושדה נשתוו בעיניו לעשות שמה מעשים תעתעים, יום יום הרבה תפלה עד כי התרחק רב המרחק מכל בני גילו ויתמכר לעשות הרע, תחת אשר כל הנערים בערך שנותיו לא ידעו בימיהם כי אם תורתם ודתם, למו הקדישו ימי עלמיהם, לא כן עשה הוא, כי לא שת לבו לשוב ממעשיו אף אם הדאיב את נפש הוריו ומוריו, לא נתן מרגע לאנשי ארץ ובהמות שדה לעבר על פני חוץ וידה אבן בם, עשר פעמים ברח מבית הספר טרם הקשיב למרות רצונו לשמע מעט בלמודים, שבאו לו

באזן

באזן אחת ויצאו מאזן השניה; ביום השבת ובימי מועד וחג בעת אשר כל נער פִלֵּם מעגל רגליו ללכת אחרי הוריו לבית התפלה, אסף עזריאל — כן שמו לפנים בישראל — אספסף רב נערים שובבים ופניו הלכו בראש האספסף, פזזו ורקדו בנאות דשא ואחו ויערכו מלחמה זה מול זה ויכו איש אישו הכה ופצע, וזה הנער עזריאל הצטיין בפחזותו ובמשובת לבו; על נקלה עלה על ראש סבכי עצים לקטוף פרים, או התגנב בעד גדר הגנות וימלא צלחת בגדו מפרי הארץ; הן אמנם כל מעשיו אליו הציבו לו יד ושם, עד כי עלה ראש על חברת השובבים, אבל לעמת זאת חדלו מורי הנערים המישרים לכת, לספחו במספר תלמידיהם, אף כי הפצו אבותיו להרבות בשכרם, ואם נמצא מורה אשר נפתה לבו לשכר הרבה, התיצבו אבות הנערים הנשארים לו לשטן, ויעידו בו אשר אם יוָדע להם כי זה השובב עזריאל חניך בית ספרו הנהו, יעצרו בבניהם לשבת בית, עד כי יפקדו מורה אחר תחתיו, שמו וזכרו היה לשמצה וקלסה בפי כל גרי העיר, כל אב עת יסר את בנו בהעותו את דרכו, אמר בחמתו ובמר נפשו: טוב לי להתנחם בתל קברך מהיותך בן ממר כעזריאל, כל איש העיד בבנו לבל יקרב ולא ידבר את עזריאל מטוב ועד רע, וכה הרע והשחית דרכו עד כי גם אבותיו אשר יצא ממעיהם הפרידו ממנו את יתר ילדיהם, ולא אחת ושתים שמע באמר אביו אל בניו: שמרו לכם בָנַי מלכת בדרך הנער השובב הזה; ואם בכל זאת חגרו עוד שארית כחם, ויבקשו גם אנשים אחרים לדבר על לבו אולי ישוב מדרכו הרעה, אך אחרי כי נוכחו האבות האמללים כי לריק ישהיתו עמלם ליסר את בנם בן ממר הזה, לא הוסיפו עוד לשחת דברים על אזן לא שומעת, ואחרי ידעם כי לא יוסיף עוד להלך בדרכי החיים, עזבוהו לנפשו ולא שמו עוד לבבם לדעת היעשה עוד מעשים אשר לא

יעשו

יַעשו או ייטיב מפעליו ; בין כה וכה ועזריאל הלך מדחי אל דחי עד אשר עשה מעשה רע אשר לא כתורת ישראל : ביום הראשון לחג הפסח נשמע קול ברחוב היהודים, ששם גרו הוריו, כי הבליעל עזריאל — כן נורע אז בשם — התהלך עם יתר ילדי נכרים אשר בחברתם התעלם תמיד וילך אל בית משקה מעבר לעיר והוצה , וישת עמהם שֵׁכָר שעורים ; שֵׁכר שעורים בחג הפסח ! לא רבר נקל הוא כי אם חטא ופשע כבד מנשוא , כל גָרי ותושבי רחוב היהורים הסתערו כסער מתחולל , וילך הלך והלום עד כי בא לאזני רב העיר , ואם כי הרב ההוא לא נפתה להאמין לכל דבר רוח , אך בפעם הזאת נאלץ למרות רוחו למלאות את רברי רעיתו אשר לא נתנה דמי לו ולא רפתה ממנו , באמרה : חמסי עליך אישי אם לא תוכיח בשער את אבי עזריאל הבליעל , יָדֹע תדע כי רגלי המשיח הושמו בסד ולא ימוש ממקומו להגלות אלינו לרגלי עון רעים וחטאים מבני ישראל כאשר עשה זה הגוי עזריאל , וע"כ קרא הרב לאבי עזריאל אל ביתו ויגער בו בחרפה ובשאט נפש , מרוע לא ישים עיניו ולבו על דרכי בנו לבל יוסיף חטא , להפאות על בני ישראל חרפה ובוז , האב האמלל לא הצטדק לפני הרב , אך רמעות עיניו הגירו כנחל ויתנו אותותם אותות כי נשבר לבו בקרבו וקצרה ידו מהושיע , רגעים אחרים עמד לפני הרב כאִלם , ואחרי אשר הפך הרב את פניו ממנו , הפך גם הוא את פניו וישב הביתה , ובשובו לא דִבֵּר גם שם מאומה את אנשי ביתו , אך פניו היו פני להבים כמו אש פלרות נשקה בם , ושפתיו מלאו זעם , ואף כי שאלתהו רעיתו : למה זה הרה לך ומרוע פניך נופלים ? לא השיב גם לה מאומה , אך שרק ויחרק שן , רעיתו לא הוסיפה עור לאלצהו ולשאלהו פשר דבר , אך נאנקה דֹם ותבך ברמעות שליש , ועזריאל אשר לא ידע מכל הנעשה בבית הוריו , בא הביתה עיֵף ויגע מדרך

 שובבתו

שובבתו להשקיט רעבונו, אז קם אביו בחמה ויאחזהו בציצית ראשו ויסחבהו סחוב והשלך אחרי הדלת והמזוזה, ואמו גם היא מלאה פֹעַל אישה, ויחד העידו בו לבל יעיז עוד לנסות הצג כף רגלו על מפתן ביתם פן יְבֻלע לו.

עזריאל מהר לעזב בחרדה את משכן הוריו מבלי דבר דבר, לא חפץ להוציא כנגה צדקו, לא עמד על נפשו להתחנן לפניהם לסלוח חטאתו, אף לא הביט אל הוריו בעין חמלה טרם יפרד מהם ולא יוסיף לחזותם נצח, אך פנה ערפו ויקשה לבו, ויצא כנער יתום באין גואל ומושיע, באין כסף ומזון, רק לבו התנועע בקִרבו, וכהלום חזיז ורעם עמד נדהם ובלב נפעם שט ברחובות קריה כמַכה בשגעון, ויעל במרום הר אחד, וישקף על כל פני העיר שבה נולד וראה חיים, ועתה פתאם בא עליו שואה לא ידע שחרה, והנהו נאלץ לעזבה ולהרחיק נדוד, כל רעיו אשר יחד עמו אכלו בטובה נדדו ממנו, וכל יודעיו לא חשבו ממנו ריק; מראש חשב מחשבות לשוב ולהתרפס לפני הוריו ולהבטיחם כי לא ישוב עוד לכִסלה, אבל אחרי כן נחם על מחשבתו הטובה ויקשה כאבן לבו וימלא איבה וזעם, ובזעמו קפץ את אגרפו וישבע באפו לבל ישוב עוד אל האנשים אשר גרשוהו מן גַן, כי אם ילך וינוע באשר ישאהו הרוח ללכת, אף אם עודנו נער לא לֻמד, ואיננו יודע להתהלך את אנשים להפיק רצון מתבל ויושבי בה.

*
* *

בדד שכול ואלמון עזב עזריאל עיר מולדתו, וילך גלמוד בדרכי החיים, אבל לא כאשר חשב כן היה, הוא שער בנפשו כי אל כל המקום אשר יבא, ימצא גם חית נפשו ושלחן ערוך לפניו, אך נהפך הוא אל כל המקום אשר בא לא הושיט לו

איש יד לעזרה, ולא אחד אשר המציא לו משען לחם להשקיט רעבון נפשו ותחת אשר קוה למצא מפלט לו בנוסו מהוריו, עוד שמע לא אחת ושתים אנשים מתלחשים על אדותו אולי בין גנבים חלקו; עולם חשך בעדו ויהי אובד עצות ולא ידע מה לעשות, גלי ים התבל השליכוהו הנה והנה כנוע עצי יער מפני רוח, גזר על ימין ולא שבע, על שמאל ואין נחת, אף הככבים במרומי שחק לא נהלוהו באורח זו חשקה נפשו, כה הלך קודר הלאה הלאה, עד כי בא בתוך ערי הפנים בממלכת טורקי האדירה המושלת בשני אפסי תבל ותושביה רבים למספר אמנתם ודתם, רב המרחק הפריד בינו ובין עיר מולדתו, העת הרבה והמרחק הרב אשר התרחק ממקום מגורי אביו, עזרו ופעלו על עזריאל לטפש כחלב לבו, ולא זכר עוד את עיר מולדתו לשוב אליה ולהטיב דרכו, ונהפך הוא כי עוד לבש אכזריות כמדו ולא חשב להשכיל להטיב, ואם לפעמים עבר לפניו הרעיון כנר כהה טרם יכבה, ימי נעוריו אשר בם הפליא לעשות מעשים רעים, זכרון צלמי אבותיו התיצבו לפניו כמו חיים, אבל כרגע רתח דמו בקרבו ויחרק שן ויקמץ אצבעותיו וישבע לקחת נקם, וכל אשר גברה עליו יד המחסור, כל אשר הפליא הזמן מכותיו, כן נתקו מוסרות אהבתו להוריו ולעיר מולדתו, כל אשר אפפוהו אכזריות כהררי אל, כן חשב מזימות להרע ולהשחית ככל אשר תהי לאל ידו. — מבלי מחסה כערער בערבה שבע נדודים מעיר לעיר עד אשר כמעט כרע רבץ תחת משאת סבל ותלאה, לא פעם ושתים סבל חרפת רעב, רגליו בצקו מענותן בדרך יתר על כחן, כמטיל עופרת הכבידו עליו החיים משא לעיפה, וכל אלה שמו מחנק לנפשו ויָמצו לשד חיתו, שכבר מבלעדי עמל הדרך, הוכח בימי ילדותו פעמים רבות, במכאב נורא אשר אין גם ילד אחד ינצל ממחלות איומות כאלה ויֵרדו דומה, וכל אשר

* הוסיף

הוסיף לכת הלאה בערי הצפון, כל אשר נצבה דרכו לפניו כמו קיר ברזל, כן באה עליו קל מהרה קפדה ואין שלום, עד אשר קץ בחייו, ולא אחת ושתים נסה לשלח בנפשו יד, אך תאות החיים גברה על תאות המות, וכל אשר קץ בחייו כן הוסיף למצא תאנה לשנוא את האנשים אשר חשבם אשמים בדבר התגלגלו תחת שואה, ועל כן חפש חֻפש מחֻפש לנקם מהם נקם, ולא ארכו הימים, והמקרה אִנָה לידו למצא חפץ לקחת נקם, ויִקח.

הפר ברית.

מְדעת זאת בכל הארץ, כי לפני שנים כבירות, נסגרו שערי הטירקייא מבוא, בערי הפנים, לפנֵי היהודי, לפי חֻקי הארץ ההיא מימים עתיקים, וברוך השם כי לאשר האדם ילכו הלך וחסר החקים אשר היו כקיר ברזל בין הערים ההן ובין היהודי לבלי יכל האחז שמה, ובימים האלה ובזמן הנאור הזה הֻקלו גם החקים האלה, אך האמנת שוא ופחד כוזב המשתררים בין ההמון לבלי יסחר היהודי במסחר ידם, לבלי ישלח מקנה וקנין במרכלת קנינם, יפעלו לפעמים גם עד הנה לבלי יראה ולא ימצא איש יהודי שמה בערי הפינים כי אם לעתים רחוקות, והיהודי הנאלץ אז לרגלי מסחרו לאחז דרכו בערים האלה, נאלץ גם לכחד את דתו תחת לשונו, לבלי תאֻנה אליו רעה, ואם כבד לאיש להתנכר לדתו ולמנהג אבותיו שכבר הִכו שֹרש בלבבו, ולא על נקלה יִלבש איש מסוה שקר על פָניו למען כחש באמונתו לבלי יכירוהו כי יהודי הנהו, אך לאיש צעיר, אשר הדת לא שגשגה עוד בקרבו לעשות פרי נטעי נעמנים, ולא התבונן מעולם על יופי הדרת דתו ואמונתו,

ומה

ומה גם אחרי אשר עוד בימי עלמיו התערב בגוים וילמד מעשים, ומעשיו אלה לא השאירו עוד בקרבו שרש וענף למען דעת יקרת שבט גזעו וצור מחצבתו, ומימי ילדותו נחשבו כל דברי אמונה כאין בעיניו, וזה היה המלאך הזעם לשחת רחמי אב ואם ולגרשו מבית תענוגיו, ואחרי התגוררו ימים רבים בין אנשים זרים, התחבר לבית אחד מאמונת המחמדנים, שמה למד דעת להבין גם אמונתם ודתם, והתאמץ לתת אמון בלבבו לאמר לאביו: לא ראיתיך, ולאמו — לא ידעתיך, ומפני כי בעת ההיא החלו זכרונות אלה להתעורר בקרבו, ואש הנחם בערה בו, ע"כ חשב מחשבות למצא תחבולות לנתק המוסרות ולהשליך ממנו העבותות המזכירות אותו ימי קדם, ויפרד מכל בני אמונתו בפעל כפים ובתהלכות דרכו, ובימים מעטים הצליח לו להונות עין הרואים ולהטעותם לדמות כי מחמדני הוא מלידה ומבטן, ומה מאשר היה חלקו והתברך בלבבו: שלום יהיה לי, עת ראה והתבונן על בתולה אחת מבנות עשירי המון המחמדנים, והיא גם היא השיבה אהבה אל חיקו, ובאות נפשה נאותה להנשא אליו, לבה ומאדה יהיה נתונים נתונים לנוסע הגוע הזה אחרי שבעו נדודים, כתפתה וכבאר שחת נדמתה לו התבל עד עתה, אך במצאו את הנערה רבת הכסף לפניו, היתה כגן עדן למצוא על ידה מרגע לנפשו העיפה; אין קץ לשמחתו, ובנפש חפצה הלך חרש למקום רחוק מעיר מגורי אהובת נפשו ויבוא בבית תפלת המחמדנים בשם עזריאל, ויצא משם בשם עבדול, אבל הה! לדאבון לבבו תחת אשר קוה למצא שלות השקט בהמירו את דתו, סבבוהו צרות רבות ורעות כנחשים צפעונים ויעצבו את רוחו, ובזה הרגע אחרי התמו כל עניני הדברים אשר עשה הכהן בבית התפלה למען היותו מחמדני מעתה, בעת נמלא הבית מבית התפלה תמרת עשן ממקטרת מור ולבנה, ונרות רבים

הפיצו

הפיצו אורם , בעת לבש הכהן בגדי בוץ וארגמן הנועדים לעבודה לכבוד האיש הזה הבא לחסות בצל האמונה החדשה, בעת צללו דברי הכהן המביאו בברית החדשה באזנו האחת ; כן רעמו לפניו כקול רעם ורעש בנפול מגדלים וחומות נשגבות באזנו השנית , ופתאם לפתע הרגיש בנפשו כי חומת הדת שבה חסו אבותיו אלפי שנים, התפוררה והתפוצצה , וישמע בנפשו ככח העלקטרי נגע בו , וקול קורא ממעמקי לבבו: הוי מכחש באלהי אבותיך! הוי מפר ברית ראשונים! והקול נפץ כסל לבבו כמו בכשיל וכילפות , חרדת מות אפפתהו בשומו על לבו את המקום אשר הנהו עומד שם , והמחשבה המתעוררת לפעמים בקרבו יצאה עתה מכח אל הפועל , וע"כ החל גם הנחם לשים מחנק לנפשו , ובזה הרגע שבא במסורת ברית החדשה ויבָדל מתוך קהל ועדת העברים לנצח , הרגיש בנפשו אהבה נאמנה ליהודים וליהדות , אהבה אשר לא ידע אותה מעולם , הה! לא ידע האדם את אשר יעשה , אם יחיה היהודי באמונת אבותיו ויביט עליה בחרפה ובוז , יחלל כל קדש , או גם ישכח את צור מחצבתו ויעש מעשה דתו מבלי שים לבבו אל מקורה ושרשה , בכל זאת יהודי הנהו ובשם ישראל יְכֻנה , אך אם יצעד צעד אחר אחורנית , אם עוד ישים פעמיו במקום לא שערוהו אבותיו . . . . אז אין לו עוד חלק ונחלה עם עמו , ומרה אחריתו בקום עליו הנחם להשיבנו עד דכא , ומה גדלו העצבון והיגון בלב איש אם ירחיק נדוד מארץ מולדתו, כי חוק שמה הטבע גם בלבב בהמות ארץ וחיתו שדה לשאף לארץ מולדת, ואף בלבב גבר תגדל עוד התשוקה ביתר שאת לשאף אל המקום אשר יצא משם לאור באור החיים , וכמו אהבת שלהבת-יה משמי שחק הושמה בלבב איש למלא כל רגשי בתי נפשו , ובכל מאמצי כחו לא יוכל האדם להבליג על רוחו ותשוקתו לבלי יחשק לארץ מולדתו

מולדתו

מולדתו, וכברזל המושך (מאגנעט אייזן) ימשך את לב האיש אל המקום אשר נטשהו בימי ילדותו, ומאד תגדל התוגה בלבב גבר עשרת מונים עת יבגד בגד בדתו אשר על בִרכה השתעשע; ועל כן בעמוד זה האיש עבדול בבית התפלה ויזכר את חטאתו כי בעט בדת אבותיו, היא הדת הקושרת באלפי מוסרות תעלומותיה משנות ד״ר ודר למען יהיה לה בנים נאמנים, היא הנותנת און ועצמה לבית ישראל מאז היה לגוי לבלי יגוע מעצר רעה ויגון, סבבוהו שרעפיו ויעירו בו דרך עצב וירעשו ויפצצו את לבבו, עד כי ברֹב אונים התאמץ ויצא מבית התפלה ונפשו מגוללה בדמי לבבו.

בשוב עבדול לעיר אהובתו ויקחה לאשה, האירה מעט חשכת אפלתו במצאו מרגע בחיק רעיתו להתעלם אתה באהבים, אך לא ארכו הימים, וימי שלותו חלפו ועברו, וכשמש היוצאת אחרי העבים תשלח קוי זהרה בנגה יפעתה, אך פתאם יתחדשו ענני אֹפֶל ויבלו ויכסו הדרת תפארתה, כן בא עוד הקרץ על עבדול בקום עליו שרעפיו לענותו כקדם, ועוד יתר גדול מאד עד כי קץ בחייו.

* * *

אין חבל בתבל, אין מקום בהר ובקעה אשר לא ישלח שמה המסחר מלאכיו, ואלה המלאכים בהרחיקם נדוד לרגלי מסחרם, אִנה גם המקרה לידם למצא את האובד והנדח עזריאל, ולהוָדע כי לא עוד עזריאל שמו כי אם עבדול, וככה נודע הדבר גם להוריו אחרי עברו שנים אחדות כי בנם הפר ברית אבותיו ובא בברית חדשה, ועל כל אלה יחבק חיק נכריה ויקח לו רעיה מבנות הערלים מבנות הטאטרים; השמועה הרעה הזאת, פלחה את לבם כחץ מקשת וכחזיז ורעם הלמה ומחצה רקתם. שבעה ימים ושבעה לילות ישבו האמללים על

הארץ

הארץ באבל גדול, בבגדים קרועים ופרומים, בלא נעלים על רגליהם, ובבכי רב ירדו על שברם כי בנם הוריד את עדים מעליהם, הגדילו הבכי וירבו תאניה עשרת מונים מאשר שמעו כי בנם ירד נבכי תהום או חיה רעה אכלתהו, יען לא נעלם מהם, כי היהודי הבועט בדתו, ויבא להֲחסות בצל דת חדשה, יביא על משפחתו, לבד היגון והעצבון, חרפה גדולה אשר לא תמחה, אף אחרי עשרה דורות; כל אוהביו ורעיו יתרחקו ממנו, כל מיודעיו יתכחשו לו, כל קרוביו ירחקוהו כמו זר על אשר הביא עליהם ועל זרעם קללה והרפה, ועת נכבדות ידבר בם, ימצאו אנשי לצון האומרים: מי הוא זה המתנשא את עצמו? במשפחתו הפר אחד את ברית הדת! ועל כן אם יחליף הבן את הדת, תנתק אהבת הוריו ממנו ויאמרו: לא ידענוך, האיש לא ירחם אשת נעוריו, אחים ואחיות יפרדו לנצח אם אך אחד מהם שִחת והפר ברית ודת אבותיו.

כל אלה היו רעיוני אש ותפתה על זכרון עבדול, הוא ידע כי מעט נודע לאבותיו את אשר עשה, ומדי תבוא השמועה הנוראה המרגזת לב ונפש לאזני הוריו, יזכר שמו לדראון, ושבע ביום יקללהו קללות נמרצות; אם יתגרה איש באנשי משפחתו אז יזכירו: הלא עזריאל נהפך לעבדול, ובזה יכלה כל חִצי זעמו בו, וכל אשר הוסיף להעלות על לבו כחשבות יגון כאלה, למרות רוחו ורצונו, כל אשר חשב להשבית זכר המחשבות האלה מקרבו, הבאות להכעיסו ולהרעימו, כל אשר הוסיף להתנחם על פשעיו ולהתודות על חטאיו ואין לאל ידו לתקן את אשר עות, כן הגדילה המשטמה, והשנאה והאיבה יקדו בלבבו על אלה אשר היו לפני שנים אחדות קרובים אליו, אכל מפת־בגם, שתה מכוסם, אך עתה נהפכו לו לשנואים ונבזים, מבלתי יכלת עוד להשלים אתם.

עבדול

אִי־נחת.

עבדול לא מצא קורת רוח מאשתו אשר בגללה נתק מוסרות הדת, וכל יגונו העז בהעלותו על לבבו את חטאתו אשר שפכה לארץ מררתו, לא נחלף ולא פג בשמחת ובחברת רעיתו; כי היו ערירים ופרי בטן לא נתן למו; עבדול לא הראה מעולם לרעיתו פנים שוחקות, ולא נשמע על פיו דבר המשמח לב, אך היגון והאנחה השתרגו ויעלו על צואריו בזכרו את המסך המבדיל בין הוריו ובין הורי רעיתו, ואם התרגל לראות מנהגי וחקי העמים ולהביט עליהם בנפש שוקטה, אבל הבט אל עמל לא יוכל, בראותו אשת חיקו עושה מעשים כמו זר נחשבו לו, ואלה שמו נקלה בכסליו, עד כי כמו מהטבע קננה עצבת נוראה בלבבו, ויהי נח לכעס. סר וזעף ישב תמיד ולא דבר מאומה את איש, למרות טבע רעיתו אשר נשמע על פיה תמיד שחוק ושירי עגבים, ועל כן לא הפיקו רצון זה מזו: כל אשר התאוה עבדול חשבה רעיתו לתאות איש שכבר פָּג טעמו ורוח בינתו הסתתרה להתהלך בין אנשים, וכל אשר חפצה היא, חשב הוא לדברי הבל ופתיות, לדברי מִרמה וָתֹך, ולא עברו שנים רבות ותתהפך האהבה לאיבה, המעדנים למדנים, נפש עבדול נקעה מרעיתו והיא גם היא בחלה בו, ואם לא פעלה השנאה על רעיתו לעכר את נפשה ומתגרת ידה לא כלתה, כי חשבה את אישה ושנאתו מהבל יהד, אך על עבדול האריכה מעניתה ותשם שַׁמות בַּהדרי לבבו; רעיתו בהיותה בודדה הרימה קול זמרה כאשר הסכינה מימי עלומיה, והוא הלך קודר כל היום; לפניה נמצאו אוהבים ורעים, מיודעים ואהובים ולפניו אין אוהב ורע,

אין

אין מודע וגואל להשיח לפניו דאגת לבו. כערער בערבה התערה בעיר הזאת אשר כל יושביה יתנודדו לשמע שם האיש הנקרא לפנים „יהודי", אין איש לנחמו מיגונו, ואין חולה עליו לקחת חלק בצרתו לדבר על לבו, או לעמד לימין צדקו בהצותו את רעיתו; כל אלה הוסיפו יגון על יגונו ורעיוניו אלה קמו לפניו כמו שֵׁדי שחת לשחק בו ולמרר חייו, עד כי התעוררה בקרבו מחלתו הישנה והעזה מימים כבירים ותתגבר עליו יום יום; לשוא דרש ברופאים, לשוא הרוה נפשו בשיקויי סמים, רפאות תעלה אין לו, ובאחרית הימים לא בושו הרופאים להגיד לו בפה מלא כי נואלה עצתם ואבד מהם כל חזון להתחקות על שרשי מחלתו, וכלה ונחרצה היא מאתם למען יעזב את נוף הצפוני להרחיק נדוד בשערי הנגב. עבדול לא התעצב לשמע את פקודת הרופאים, ונהפך הוא, עוד לבש גיל כמדו במצאו תואנה לעזוב את רעיתו, ובלבבו חשב: כל אשר אמהר להתרחק מנוף הצפוני, כן תקוה טובה נשקפה לי לשוב לאיתן בריאותי.

כנער השמח לקראת מעשה צעצעים, כן שמח עבדול למהר למלאות פקודת הרופאים, ובנפש חפצה עלה על העגלה הרתומה לסוסים לעזוב את העיר אשר בה מצא את המקור המשחת לבגד באמונתו, את העיר אשר היתה כמלאך המשחית לשחת את עמודי גוו ולמוץ לשד חיתו, את העיר אשר בה ארש אשה ולא מצא טוב לראות עמה חיים נעימים, ולבוא אל עיר שבה ישוב לדת אבותיו ולחיות מבלי מכלים אותו; רעיתו גם היא ששה ותעלז בשמעה דברי הרופא כחוק ולא יעבר כי עבדול יעזבנה לנפשה ולא ימרר עוד את רוחה, לא יביט עליה במבטי עיניו המפיקות זועה, ואחרי כי יבדל ממנה תוכל לחיות חיים נעימים את אוהביה המתפרקים על דודיה, בימים אשר עוד צעירת ימים הניה ומלאה כח עלמים ולא ראתה

שמש

שמש ההצלחה בצל אישה, ובכל עז חתרה לעשות כל אשר בכחה לבלי יתאחרו ימי נסיעתו; בין הצמד הזה לא היה דבר טבעי לפעול יגון וצער על אחד מהם על אשר יתפרדו, האהבה לא התלכדה ביניהם, אף ילד לא ילד להם, ועל כל אלה גם רעיון לבם ותאות נפשם, תהלכות דרכם וחקי דתם רחוקים זה מזה כרחוק צפון מים, ובגלל כן נקל היה למו להפרד מאגודתם כאשר על נקלה יחד נקשרו במוסרות בעל ורעיה, ובקחת עבדול מרעיתו את ברכת הפרידה, לא נשמע מפיהם דברי עצבון, דמעות עין לא הזילו עיניהם, אך שניהם עמדו כפסילי עץ דומם מבלי נוע, וקור לבם התאים יחד עם הנוף הצפוני המשליך קרחו כפתים, ואך התרחקה מעט עגלת עבדול מעיני רעיתו, שבה הביתה ותבז לו בלבה.

ימי שבת עבדול בנוף הדרומי לא הביאו לו מרפא בכנפיהם, ולא גהו ממנו מזור למחלתו האנושה כאשר זמם הרופא בצותו עליו לנוד לגור שם, ולא די כי לא רטפש בשרו כנער, אך לשד חיתו נהפך בחרבוני הרעות והמצקות בזכרו זכרון הימים טרם נאלץ לעזב את הנוף הצפוני, אף התנהגהו בכבדות לעבר דרך רבה מגבול הצפון לעבר הנגב, ואל כל המקום אשר דרכה כף רגלו, שער בלבבו כי עריריו הנהו ואין איש לנחמו מיגונו ומעצבונו, כמו כן לא נכחד ממנו, כי מחלתו הנטועה בלבבו איומה מאד; ככלי מפץ היו כל אלה לרופף עמודי גויתו, ובבואו אל העיר אשר פקד עליו הרופא, ואשר קוה שם לבוא אל המנוחה, עזבוהו כחותיו ורגליו נתנו למוט, עד כי לא היה לו און וכח להלך ברגליו ויפל למשכב, ואחרי כי עברו שבועות אחדים ומוח עצמותיו יבש כחרש, מראהו כגל עצמות ושערות ראשו נמרטו בגבחתו, אז רוח לו מעט להלך על משענתו על פני חוץ לשאף רוח צח ולהחליף כח; בחדר משכנו לא נתן מנוח לנפשו כי בשבתו

בדד

בדד וגלמוד, חחלו תמיד הרעיונות האיומים להתיצב לפניו וכמו ברית כרתו עמו שדי פחד אלה להפחידהו בבהלות צלמות לבלעו חיים, ויתר על אלה הדאיב את נפשו בהעלותו על לבו את המות הנצב לפניו כמו חי וחרבו שלופה לחדר חדרי בטנו, ועל כן נאלץ לעזב חדר משכבו לבלי התמהמה שם אף רגע אחד (אם לא לדברים הנאלצים לאדם באשר הוא אדם) ולא לעתים רחוקות התערב בין אנשי הקריה לשמוע שיחתם ולהקשיב מנגינתם, בחשבו: אולי אם יטה אזנו לשמוע בשירים ימחו הרעיונות מלוח לבבו וירוח לו, וכמעט כל היום לא שכנו רגליו בביתו, ואם היה דבר לאיש לדבר עמו או חפץ לראותו, לתמהון כל רואיו אשר התנודדו מפניו, נקל היה למצאהו ברחובות עיר במקום כל הולכי בטל ימצאו שמה. כמפלצת בגן התנהג בכבדות לאט לאט על משענתו, ובלכתו כצל בנטותו נראו כל בדי עורו, וכמעט היה נקל לספר כל עצמותיו, אף התנועע בלכתו מרב רפיון גוו כאיש עברו יין, ועל פניו נראה כמראה איש המקיץ מתרדמתו טרם התעוררו חושיו להיות כאחד האדם.

רֶגֶשׁ נורא.

בפרש הרועה נאמן את כפיו לברך צאן מרעיתו לפני מותו הביע אמר „וישכן ישראל בטח ב ד ד" גם שתום העין ברך את ישראל „הן עם ל ב ד ד ישכן" ומי כעם ישראל גוי אחד אשר בכל נפשו ומאדו ישחד מכחו להיות משען ליהודי אחיהו, ובכל ארצות נודו לא יראה כתף סוררת לגבר עמיתו, אך איש את רעהו יעזר יתחר בכל עז לחלץ נפש עני מן המצר, לא יחוס על עמלו, על כספו, ולפעמים גם על נפשו אם אך ירע

כי

כי ימלט את נפש אחיו מיד שאול, מדכיי תהום רבה, עת יבואו גלי הזמן לבלעהו חיים, ולבד מדת הרחמים הנטועה בלבב היהודי מיום הולדו, לא נסתר מנגד עיניו כי גם הוא לא עשה חוזה עם צרי שאול, ואולי גם הוא צפוי אלי חרב ואז יקום רעהו לעודדו, ועל כן בכל עיר ועיר מקום הורשה ליהודים להאחז בהן, יתאמצו להדבק יחד זה אל זה עדי יתראו כמשפחה אחת וראש אחד להם, מקום מגורם יגיעו בית בבית, ויבחרו שבת במעון צר, ברחוב לו סביב גדר אמיץ, לבלי הבדל מיתר אחיהם, להיותם אחים לצרה, יחנו יחד ולא יתפרדו, למען עמד הכן לעזור איש את רעהו ולקחת חלק בצרתו ובשמחתו; והיא שעמדה להם לעמד לדור דורים ועד נצח ישאר שמם, בעוד גוים רבים ומלכים עצומים אבד זכרם מני חלד.

כל ימי מגורי עבדול בעיר נכריה לא החליפו מעמדם, כיום זה כן זה, כתמול כן היום בלה עבדול את עתו במעט אכל, במעט שנה, במעט תענוג, אך ברב יגון ואנחה, בחבלים וצירים נוראים, ומי יודע ימי משך שבתו שמה, לולי בעתתו מעשה נורא אשר לא פלל עוד, והמעשה ההוא סמר שערת בשרו ויביא רקב בעצמיו, ותקותו האחרונה היתה, רק לשוב לארץ מולדת ולמות בבית הוריו.

ויהי כבלות ימי הקיץ, ימים אשר בם יאסף שמחה וגיל מן הכרמל, עצי השדה ישליכו את עדים מעליהם, צמח הארץ יחשך משחור תארו ויבול, עמקים לא יעטפו עוד בר, אך קמוש וחוח עוד על פני האדמה למכביר ימצא, בטרם עלימו יתעלם שלג, גם צפרי שמים לא ירימו עוד במרום קולם וישחו כל בנות השיר, הימים האלה צלם דמות ימי הזקנה, יעירו תוגה הרישית בקרב האדם בזכרו זכרון הימים אין חפץ בם, בימים האלה הלך עבדול בפעם בפעם נשען על משענתו דרך רחוב

ומבוא

ומבוא העיר תפוש ברוב שרעפיו בעת חנות היום וצללי נשף החלו להעטיף את יושבי תבל בצעיף שחרחרת, והנה מראה איום ונורא לפניו: בעיר הזאת, כן גם בכל הערים המלאות תושבים יהודים, בטבור הרחוב ההוא התנוסס בית אחד יקר ערך ליהודים הנשאר למו פליטה מכל מחמדיהם אשר ברב עמל החישו מפלט לו מיד עושקיהם כח; כימי צאת בני ישראל מארץ חם, התהלך המשכן בתוך מחנה בני ישראל במדבר נורא, כן התנוסס הבית הזה, והוא בית התפלה ששמה התאסף כל איש לשפך שיחו לפני אל חנון בבוא עליו שואה, ולתת לו תודה על חסדו עת גמל טוב עליו, בכל בתי העיר לא נשארו אנשים ונשים אשר לא נהרו אל בית התפלה בערב ההוא ברגש קֹדש ובצעדי השקט, כאשר ילך איש בחרדת הכבוד לפני המלך; גם במבט הראשון נראה הבית הזה כבית המשפט ששם יכריעו נפשות גבר לחיים או למות, שמה נקהלו עתה היהודים לבוא להשתחות לפני אל נאור, להתחנן לפני מלך חנון היושב למשפט מדי שנה בשנה ביום הקדש הזה, לבנות ולנטע, לנתוש ולהרס גוי וממלכה, ובריות בו יפקדו להזכירם אם לשבט או לחסד; הנשים התעטפו לבָנים, גם בגדי האנשים הפכו לבן ממעל ללבושם, ותחת אצילי ידיהם נושאים ספרים גדולי המדה, הלא המה ספרי התפלות הנערכים ליום הזה, בידיהם נושאים נרות דׄנג מראה צהוב הנעשה בתבונת כַּפֵּי בעלת הבית לזכרון נשמת המתים והמיודעים, להדליק ולהעלות אור לפני המלך ה' צבאות, ורב אדם ימשך ברחובות קריה: אלה ילכו איש איש לבדו ואלה המונים המונים בפעם אחת, וכלם כאחד נוכח בית התפלה מגמת פניהם, כל אשר הוסיף הנשף לערב, כן הוסיפו הנרות להפיץ אורם, כל איש בפגעו את רעהו יתנפל לפניו ויבקש מחילה וסליחה על אשר חטא נגדו, אם עשָׁקו, או הכעיסו

הכעיסו תמרורים , ובדמעות שליש על לחייו יענהו רעהו „סלחתי״ המחזה הנורא הזה התראה לפני עבדול כמו בא הרגע האחרון על כל איש לשוב אל העפר , כמו מלאך המות עומד הִכן לנגדם וחרבו שלופה לְמַגֵר לארץ חייתם ומעט ירף מהם למען יכלו לרצות איש את רעהו לבלי ירדו דומה כבדי עון ומעמסי חטא , אך ברב עמל וברעיונות רבים עלה בזכרון עבדול לדעת פשר הערב הזה , כי ערב יום הכפרים הוא .

לֵיל הַכִּפֻּרִים .

דם עבדול נקפא ברהטי עורקיו בהביטו אל המחזה האיום . אחרי כי עברו ימים רבים ושנים כבירות ולא ראה את היהודים וחקותיהם , הנהו ראה שנית את עם מקור מחצבתו באגודת אחים נאגדים , ובאהבה עזה איש לרעהו מקרב ולב עמוק נאהבים , בדבקות מאד נעלה נקשרו לעבודת בוראם וחפץ צורם , יטושו כנשר לבית־אל , אבל מעט מעט יְשַמח המחזה , הזה את לבו , וכמו ישמע ההד קורא בחיל גם אליו : „שובה עזריאל מדרכך בטרם תספה בארץ נכריה ; מֻדח ונעזב במקום לא עבר בו איש ממשפחתך ומבית אביך , שבע קלון וחרפה ; עתה באה העת לספק כף על ירך ולהתנחם על מעשיך הרעים״ ! ככח המושך (מאגנעט) משך גם את עבדול להלוך אחרי כל ההלכים לעמד בבית ה׳ בלילה הנורא הזה ; וַיְקַו למצוא נחמים לנפשו האבלה . אך בבואו על מפתן הבית ; חשכו לו הרואות בארֻבות ; וישאר באין אונים על מקומו ; ורגליו כמו בסד הושמו ; קירות בית התפלה, עמודיו , רצפת החלונות , אף ספוני הבית התנוצצו מאור אלפי רבבות שלהבת הנרות , תקרת הבית נהפכה למראה אדום ותתיצב לפניו במו בֹערה באש פלדות , מרבבות

הנרות

הנרות הֵכה כמעט בסנורים ולא ידע מה אתו. האנשים הנאספים עמדו חוצץ במעטפה הלבָנה, המזכרת את יום האחרון, ופניהם קדימה. סביב לחלוני שקופים אטומים ממעל, עומדת מָצק היציע העליונה היא עזרת הנשים, וממנה ישמע אנקת סער ויליל מרגיז, עננה הרת חזיזים, רוח נכאה ומלא נֹחם, ילין על פני חֻוַרת כל האנשים הבאים עתה לֵהפקד במשפט על כל דרכיהם, ארבות עיניהם נפתחו ודמעות שליש יזרימו על לחייהם; בין שואגי בקול תפלתם ישמע כח האגרף המכה כרעם בגלגל על לב כל איש בהתודו על עונו, שאון גדול משאון העורכי תפלה יצלצל באזניו כשאון גלי ים זועף עת יושם כמרקחה מתגרת רוח סערה. קירות בית התפלה רועדים משאון המולת שופכי שיח ויקרעו אזן השומע, והנה פתאום קול אדיר וחזק כקול כלי תותח נשמע מאגרוף האיש העומד על הבמה, ומדי נשמע הקול הזה, נאלמו דומיה כל המתפללים ולא הוסיפו עוד להשמיע במרום קולם, רק לפעמים ישמע עוד קול ענות חלושה מפי אחדים הממהרים לכלות את תפלתם בהתודותם על עונם והחזן החל להשמיע את קולו כקול יליל בין כל האנשים העומדים צפופים בשפתים סגורות, אך לפעמים תפריע אנחת „אח״! את הדומיה, ואז יוסיף השמש להראות נחת זרועו, והחזן פעם ירים קולו בכח בקול ענות גבורה, ופעם ישפיל אמריו כאוב מארץ בקול ענות חלושה, ומשרתיו העוזרים על ידו יענו לו בקול ומלות „כל נדרי״ יִקָרא מפי החזן, אחרי תֹם נוסח כל נדרי ירים עוד החזן את קולו בקול חוצב להבות, ויבקש מאל נאור „ונסלח לכל עדת בני ישראל״ והנאספים יענו לו „סלחתי״ אז יוסף החזן להגות נכאים באנחה מרגזת לב ונפש בתפלת הערב ואז ישמע שנית קול נוגים, קול המכה באגרף על החזה ואלפי אנחות יתרוצצו ויתמלטו מפי כל איש ואיש העומד לבקש על נפשו בבית המשפט, וממעל

למו

למו יהלו הכבבים ממסלותם כאלו באו גם הם לעמד בסוד ה׳ ולשמוע גורל האנשים עת יֻחקו בספר הזכרון לחיים או למות .

*
* *

אגלי זֵעה קרה סבבו פתאום את כל גו עבדול אחרי ראותו את כל זאת, ראשו סבב עליו כגלגל, לבו הנדכה המה סחרחר בהביטו אל המתפללים העומדים בהתלהבות נוראות בבגדים לבנים, כמו התעוררו רפאים מקבר, ומבור תחתיות התנערו יורדי דומה, על פניהם נשקף כמראה לבן אדמדם מאור הנרות המפיצים זהרי אורם, מראה ימי עלֻמים אשר אז ישיש האדם בחלדו לעשות טוב, אבל הה! הימים האלה חלפו על עבדול בתוגה וצרה, בעונות ופשעים, הבאים עתה להתיצב לפניו כמו לבוש, ובהעותו את דרכו הפיל למדחפות ולחרפת עולם את הוריו אשר השתדלו בכל עֹז לראותו בתֹר אדם המעלה .

רגשות איומות בבואן על לבו להודיעו כי מחלתו לא תרפא, ופחד גדול אשר אין בכח אנוש לתאר, פעלו עליו במאד מאד, עד אשר לא ידע נפשו, ובבלי דעת עמד נשען ונטוע כבמסמרים אל מזוזת פתח בית התפלה, ויתן את קולו בבכי, כילד קטן . בלי הבין מלה אחת מה שמוציא בשפתיו, החל לבטא בשפתים נעות ולשנות את המלים היוצאים מפי החזן שכבר כמו זר נחשבו לו, ולא שם על לבו כי חולה מסֻכן הנהו ׃ וירם בשארית כחו את אגרפו ׃ ויך על לבו החלל בקרבו, הה! האגרף הזה אשר הורם לפני שנים אחדות לשבע לחזות נקם הנהו מכה עתה בחזה צנומה ושדופה ממחלת השחפת, וברוח נכאה עמד בחרדת קדש להתפלל לפני האל אשר החליפו והמירו מבלי דעת את אשר עשה בשרירות לבו, וכבן אובד המתנפל לפני הורים אהובים, כן התנפל הפעם

עבדול להתחנן לפני אל רחום, ומנהמת לבו קרא: אלי, בך חסיתי אל תער נפשי!

בין כה וכה כלתה תפלת הערב, והמתפללים העיפים עזבו מעט מעט אחד אחד את בית התפלה וישובו לביתם להחליף כח, לתת תנומה לעפעפם למען יוכלו קום באשמרת הבקר לעמד לפני ה׳ גם ביום הצום, הקדוש ומאד נעלה, ואך השרידים החרדים נשארו עוד למען כלות הלילה הזה בתפלות נעים זמירות ישראל; אבל גם המה לא יכלו מלט משא ויפלו באין אונים על רצפת הבית, גם עבדול אשר היה עיף מרב אנחותיו ותוגת נפשו, נפל על הרצפה באולם הבית, אך גם בלילה הזה לא שכב לבו, כי חלומות מבהילים אין קץ, קמו ועמדו לשום מחנק לנפשו הנהלאה: זכרון ימי הילדות נולדו מרחם משחרם ויאתיו להתיצב לפניו, וכמו מארץ תחתית התעוררו להזכירו את אשר עבר ואשר נגזר עליו: פה יראה את אביו עומד עליו ומיסרו בשבט וברוח פיו, ושם מביט את אמו הטובה מתחננת לפניו להטיב דרכו; פה ישור את אחיו ואחיותיו הנאהבים והנעימים, משחק הילדים ומבחרי שעשעיו בימי ילדותו, ושם יראה עמל התהו אשר יעמלו מוריו לשימהו לאיש מצליח, והוא כפרה סוררה לא יטה אזנו לשמוע בקולם, ולבד הרעיונות האלה עוד השכיל בעל החלום לארג את עניניו במסכת החזון, ויצב לפניו את בית התפלה בעיר מולדתו, ימי השמחה בימי מועד וחג, ימי האבל והיגון בימי צום, הזמן הרב אשר הרבה חטא ופשע למרות עיני אל והוריו; גרשו מהסתפח בנחלת האנשים אשר יצא ממעם. ימי עניו ומרודו בהתהלכו תעה לשוט בארץ משלח ונעזב, הפרת דת ברית אבותיו — וחייו אשר חי את רעיתו אשר כפסל האהבה נדמתה לפניו בראשית תמו. ואחרי כן נהייתה כפסל הקנאה והתעבה, כל אלה סבבו בסבך החלומות חליפות

מאליפות

מאליפות, ויקרעו את לבבו הנדכה והנענה, ופתאום לפתע הקיץ מזעזעיו, כמו עקרב שלח בו ארסו, וזעה קרה הרטיבה את לחייו ששפו והומכו. אנחה נוראה התפרצה מקרבו ויכרע ברך ויתפלל מקרב ולב עמק ונפשו לא ידעה עד מה.

השמש האירה על פני הרקיע. ובית התפלה נמלא עוד מפה לפה, קול אלפי אנשים נשמע עוד במרום, במשך הלילה כלו כמעט כל הנרות בעשן, מראה מרוצות הזמן וחיי אנוש עלי חלד, זכרון העת אשר גם פתיל חיי גבר ידעך באחרית חלדו... ועבדול עמד גם הוא בתוך המתפללים לבקש על נפשו כמו היה חבר לקהל ההוא מימים רבים, ואף כי הרגיש בנפשו כי פסו כחות נפשו. הריאה תתנהג בכבדות לפעול פעולתה, רגליו תתמוטטנה תחתיו, בכל זאת לא התרפה מהתפלל כל היום עד אשר תם יום הכפורים, וקול תקיעה נשמע בשופר וכל העם הריעו לעמתו „לשנה הבאה בירושלים" אז שבו המתפללים לביתם בברכם איש את רעהו בחתימה טובה, וישב גם עבדול לחדר משכנו עיף אין כח ומלא רעיון רוח.

שוב לארץ מולדת.

מחלת עבדול גברה עליו מיום ליום, כל עצת הרופאים נבערה, נואלו למצוא רפואות תעלה, אין סמים בחלד אשר לא החישו הרופאים להביא מפלט לגוו ושיקוי לעצמותיו. אך כל אשר הוסיפו הרופאים להתחכם לחבוש מזורו ולגהות חליו, כן הוסיפה מחלתו להכביד אכפה, ומיום ליום בנתה כמו רמים ממשלתה, וכחות עבדול דללו וחרבו, כל היום ישב דומם באפס תקוה. והלילה מנה עמל לו עד כי לא יכל לתת תנומה

* לעפעפיו

לעפעפיו , ועל כל אלה קרבו ימי הסתיו עת חולים רבים יקרבו כליל על מזבחו , וביותר החולים במחלת השדפון ירדו דומה בלא חמלה ויפלו כעמיר מאחרי הקוצר .

זכרון יום המות עלה על לב עבדול כאלו נצב על ימינו כצר בכל מראות בלהות צלמות , כל מחזות איומים המתיצבים על רעיון גבר בהתעתדו למות , האיומים רב-יתר מהחיים המלאים חתחתים על כל מדרך כף רגל , הפחידו את עבדול ; אמנם כן , היוכל המות להתיצב מבלי בלהות צלמות , לפני איש אשר לא ידע מעולם דברי דת , ואשר נעלמו ממנו דברי מחקר להוכיח באות או מופת ולהתבונן היתכנו דרכיו אם לא ? לפני איש אשר בָעט בדת אבותיו ויזנח צור מחצבתו ׃ ואך אחרי הרבה חטא ופשע ימים על שנה ואחרי שכחו ונמח מלבבו כל זכרון קדש בדת היהדות, בא עתה לפני מותו לשוב בתשובה ולהתרפס לפני האל אשר המירו בלא יועיל ; לפני איש אשר כל הימים שכבר חלפו הלכו למו לא ידע נחת ולא אכל בטובה והימים אשר הוא חי בהם עתה הנהו שבע יגון וכעס , והעתיד הה ! העתיד יתאר לפניו אך בור צלמות , אך קבר דומם , לפני איש כמוהו לא יתאר המות בדמות חליפת ימי החיים בימים טובים מאלה , בימים יתענג על נחלת שדי במרומים , אך חליפות חיים נעימים בלכתו שובב בדרך לבו , בימים אשר לא ידע מה המה , בימים הנעלמים ומכוסים במעטף שחרחרת אשר כבד ממנו להעלות על דמיונו , אך זאת ידע בעליל כי בימים הבאים יתגולל תחת עברת וחרון אף ה׳ במשפט נורא ברבבות ענויים קשים ומכאובים אין קץ .

„שוב לארץ מולדתך ! לארץ מכרתך ומולדָתך " הרעים בקולו ליל אחד , עת סבבוהו הרעיונות האיומים ועצב נורא אפפהו , עת לא נתנה לו מחלתו רגע לסגר עפעפיו , אך העיקה עליו צירים וחבלים, ואגלי זעה קרה נשפכו וישקו כמים כל בדי עורו.

לארץ

„לארץ מולדתך ! לעיר שָׁבה יצאת לחזות אור שמש !" הוסיף להשמיע את קולו, אבל עד מהרה התנחם על דברו, ויוסיף עוד לדבר אל לבו בבכי: הה! מה גדל שברך אֻמלל! איה איפוא ארץ מולדתך? האם במקום הוריך יבכו ויילילו אחרי בנם זה החי הנדמה למו כמת? או במקום אשר רעיתך היפיפיה והשמחה, מלאה ששון וגיל על עזבך אותה, למען תעשה כחפץ לבהּ? העבותות הישנים אשר בם נקשרת לאהבה נתקו כפתיל הנערת בהריחו אש, והחדשים — כמו קורי עכביש נחשבו, ומי יודע אם לא אלה האנשים, אשר עתה תכלינה עיניך להשקיטם ולהביא עליהם שלוה ונחת בשובך לדת אבותיך, כבר ירדו בארץ תחתית אחרי קללם את שמך בנשאם עליך חרפה, אם לא טרם סָגרה עיניהם, זכרוך לדראון וילכו למקום ממלכת חשכת אפלה הנפרדה לאלפי דרכים, אך אין דרך אחת לשוב ממנה, או מי זה לידך יתקע אם לא יסבוך רעיך מלפנים ואליך ישגיחו, אליך יתבוננו לקרא אחריך מלא: הנה הגבר המפר ברית ויבגד באלהיו? ואז . . . ומה זאת תקותך למצא בשובך אל ארץ מולדתך!? אבל בכל זאת, כמו יד נעלמה משכה אותו בכח אמיץ לשוב לארץ מולדתו, אולי עוד אמצא את הורי בחיים חיתם? — הוסיף לחשב מחשבה — אולי יצליח לי לרצותם ולהשיב את המתם ממני ואז מאֻשר אהיה באחרית ימי, אף לא אירא מהמון רעי אולי יתקלסו בי, כי מי זה יכירני? הלא בעזבי את קרית מולדתי הייתי נער שובב ופרוע, נער אי-כבוד והולך ארחות עקלקלות, ועתה הנני חסר כח ואין אונים, כצל בנטותו הנני הולך ומָטה למות, עומד על ירכתי בור אנכי, העת הרבה מאז ועד הנה בסבלי כעס ומכאבים בשבעי יגון מהנחם, בהתגוללי תחת שואת מהלה עזה ואיומה, ומכל אלה קָמטו פני כִמְזֻקן, שערותי נהפכו לבן, קומתי שחה לעפר, ומי זה יכיר בעץ נבוב ורקב את

היונק

היונק הרך והענף הנעים , לא ! לא יכירני עוד איש לאמר : זה הוא עזריאל הבוגד באלהיו , והאנשים האלה אשר משתוקק הנני לראותם ולחבקם , הקרובים אל לבי עשרת מונים מאשר היו בימים עברו , עת אהסה בצל קורתם בטרם אמות , יתפללו בעד נשמתי , ישאו לאל תפלה על קברי , והמה ישליכו על קרשי מכסה הארון את רגבי עפר האחרונים , ולא יעלה על לב איש לדמות ולספר אחרי המת , כי החליף את שם עזריאל לעבדול , ועל כן גמר אמר בנפשו לשוב אל ארץ מולדת , וישאג עוד מנהמת לבו : „שוב לארץ מולדתך" ! ולא ארכו הימים ועזריאל שב לעיר אָלוש , והנהו בא תחת קורת בית אביו אשר אליו כלו עיניו לראותו בטרם יעזב את ארץ החיים .

סעודת הערב .

נשען על יד בנו בא אדון הבית , האב העור והזקן , בביתו המלא אור ונהרה לכבוד ליל השבת ; בחרדת הכבוד הפשיטו את הזקן את בגדו העליון הנארג מעשה חושב ממשי מאד נעלה , ויבילוהו אל השלחן לישב ראש , ששמה האירה המנורה באור יקרות , ושמה התנוצץ היין וגביע כסף בצדו , אף לחם משנה ערוך במערכה , וכלם כמו יחלו למוצא פי הזקן למען יקדשם ויברכם — „ברוך אתה אבי , יביא נא השבת הזה עליך לטובה !„ פתחה העלמה בשפתי חן , והנני מגיד לך כי בצל קורתנו סר היום לפנות ערב אורח אחד , אבל לדאבון לבבי הנהו ידוע חלי , ומחלתו כבדה עליו עד אשר במעט נטיו רגליו לפול ברשת המות ; אנכי בקשתי לו מנוח בבית היציע העליונה ששם רבדתי ערש למנוחתו , ומה עגמה נפשי לגוע הזה , כי תזהם חיתו כל מאכל תאוה , אף ימאן לקרוא רופא אליו לגהות כזורו ולהקל חליו ;

אם

— אם כן, השיב הזקן, עלינו לבקר תמיד במעונו למלא את חפצו אחרי כי גר הנהו ואין מכיר לו פה, מהר נא שמואל בני אליו ותנה לו ידך לברכו בברכת „שלום עליכם" אף שאל את פיו אם איננו נאלץ לדבר מה ו ושאלהו אם יַרשני אחרי כלותי לקדֵש על כוס יין לעלות אליו אל חדרו ולדרש את חליו, ואתה בני יקירי דע כי שתי אלה המה עמודי התוך אשר עליהם נשענה אהבת האדם! לקרב ולאהב את הגר ולסעד את החולה על ערש דוי.

שמואל לא התמהמה אף רגע ובנפש חפצה מלא דברי אביו, אבל מהרה שב הביתה נפעם ונבהל וישאג בקול נורא: הה אחותי! הלא מת אספת אל הבית, היד אשר הושיט אלי בתתי לו את ידי, נקפאה כקרח וכפור, אף רטובה הִיא מזעה קרה אשר השתפכה ממנה, ותרעד ברעדה עד כי נבהלתי מאד בעמדי לפניו, עת רבה אחז את ידי בימינו כמו חפץ להחם אותה בידי, שפתיו צללו בדברו ולכל הגה והגה היוצא מפיו, בַנתי כי יהגר שארית כחו ובעמל גדול ידבר את דברו ו לא יאבה דָרֹש ברופאים ו אך בקש ממני לתת לו מרק חם ו למען יטעם מעט ביום השבּת ולא יענה בצום נפשו, ואותך אבי בקש כי תבוא לבקרו ביום מהר, יען כי עתה הנהו עיף מעמל הדרך הגדלה, ועל כן חפצו להנפש אולי מעט יחליף כח לעצמותיו היבשות, אף אמר אלי: ביום מחר, אם ירגיש בנפשו כי חייו יתמו, ישמיעך גדולות ונצרות, כי איש זקן כמוך נכבד בעיניו כרב וככהן.

החישי נא בתי להגיש המרק אל החולה, אמר האב הזֵקן, ואם יראה את ללכת לבדך ילך אתך גם שמואל, פעריל ושמואל מהרו להפיק צו אביהם, ואחרי רדתם מן היציע, לא אכלו בטובה מסעודת הערב, כי צלם דמות החולה התיצב לפניהם בבלהות גדולות, ובעינים חודרות הביטו זה לזה עד כי

כלה

כלה הזקן לאכל ולברך ברכת המזון. ויבילוהו לחדר המטות.

מי ימלל את החלום אשר בא ברב ענין לארג במסכת החזיון ברעיון הזקן בלילה ההוא, שרעפיו המו ולא הרפו ממנו, כל הלילה נסב על מטתו ושנה בעיניו לא ראה ככל הלילות, לבבו נבא לו כי ביום מחר ישמע נצורות אשר לא פלל, הה! לב האדם נביא הוא, וכמה גדולים דברי חז"ל באמרם: אף על פי דאיהו לא חזי מזליה מיהו חזי (מגילה דף ג' ע"א).

עזריאל התודע אל אביו.

עצב ונכה רוח קם ר' יצחק הזקן, הוא אדוני הבית, בבקר ממטתו, ראשו עליו ככרמל, ולבבו הניע הנה והנה, ונפשו כלתה לשמוע את הנצורות אשר אמר האורח להשמיעו, אך באחרונה שלט ברוחו, ולא אץ לבוא בבקר השכם אל בית החולה וישם אל בית התפלה פניו, ואחרי אשר כלה הזקן להתפלל, שב עד מהרה לביתו ויצו את שמואל בנו כי יוליכנו אל חדר האורח החולה; הזקן ובנו אף בתו פעריל נלותה עמהם ויבאו כאחד בחדר האמלל. הַתֵּם לגוע שכב על מטתו באין אונים, ולפי ראות עיני שמואל ופעריל התבוננו כי עוד רפה כח הנהו עתה יתר מאשר היה בנשף העבר, ונקל היה למו לדעת, כי המות פרש עליו את מכמרתו לצדנו בתוכה; פניו כסו בהורת צלמות, עיניו נמקו בחוריהן, ולא שעו הנה והנה בשביב החיים, אך החולה לא אבה לגלות כי מחלתו אנושה מאד, ולדרש את פי הרופא, כן לא בקש אכל ולא הניע את גוו, עד כי כל הרואה אותו ידמה כי מת שוכב על המטה.

— שלום עליכם! קרא הזקן העור אליו, אשר לא ראה ולא התבונן כי ישים דברו אל איש אשר כמעט נפח נפשו,

אבל

אבל החולה בשמעו קול אביו פתח את עיניו, ויתחזק ויאחז את יד הזקן, ויגיעה למו פיו לנשקה, אך שפתיו בערו כמו אש נשקה בם, וכל רגש לשד החיים לא היה בם, ובקש יבש היו ולא יכל למלא מאויי לבו, להשמיע במרום קול הנשיקה.

הנך חולה, הוסיף הזקן, המלא רגשי עצב, ומדוע תמאן לדרש ברופאים אולי יעלו ארכה לך? ומי יודע אולי עוד תקוה נשקפה לך מגבהי מרומים לקום מחליך, ורופא עיר הזאת יהיה מלאך מושיעך, כמה ימי שני חייך?

— שלשים וארבע שנים עברו עלי מיום יצאתי לראות חיים.

— הה! הלא עודך מלא עלמים, ובדמי ימיך כבר הנך מואס בחיים, לא כן איש צעיר! אל חנון ימלא עליך רחמים ויחלימך, ולכל אדם באשר הוא אדם לא יאות להתיאש מן רחמי אל כל עוד נטף דם האחרון מזיל בעורקיו, היש לך רעיה? אם בנים נולדו לך, אימו?!

— שכול וגלמוד הנני, בנים לא היו לי, ערירי חייתי בימי חלדי ודל חלקי בהיים, תעיתי בימי עלומי ומנוחה לא מצאתי, והנני עתה כמת בארץ ציה, אחרי מותי לא יעורר איש תאניה, על קברי לא ישא איש רנה ותפלה, בן אין לי להתפלל תפלת הקדיש לתקן נשמתי, ואין איש אשר ילך אחרי מטתי ללוני לבית משכני הנועד לכל חי, הה, שדי המר לי מאד! ובדברו זעק זעקה גדולה ומרה.

האב ובנו שמואל עמדו כפסלים אלמים, ובלבבם התגעש כים מרקחה, אך העלמה הצעירה הזילה כמים דמעה, אל תדבר עתק, ואל תתן דופי בפעלי אל, השיבה העלמה, כי האיש אשר לא יאמין ברחמי האל ובמעשיו הגדלים ולא יאמין כי ימד לאיש ואיש כפי מעלליו, הוא הנותן בו תפלה, ועוכר שארו הוא.

אוי

אוי לי כי נגזרתי ! השיב החולה בקול מכאיב לב , בכל אות נפשי חפצתי להשען על רחמי שדי , אך בושתי וגם נכלמתי להרים פני אליו , ולוא אדע כי אל חנון יחנני ולא יקלעני בכף הקלע , כי אז לא התיצב לפני המות במראות איומים , אויה ! החיים יסגרו עלי דלתותיהם , עוד מעט והנני מֻשלך בארץ תחתית ופתחי זעמי עולם יפתחו את לועם לבלעני בדרך אלך ולא אשוב , הה ! בלהות קבר יבעתוני ! התפללו בעבורי, העתירו בעדי !, אנחה נוראה התפרצה מלב הזקן בשמעו את דבריו האחרונים , אך לא ראה את העמל והמכאבים המציקים את החולה המתהפך על מטתו בדממת יגון , זיק החיים כמעט נדעך ממנו , הזקן נטה מעט אל ירכתי הבית וירזם באצבעו אל שמואל בנו , אשר קרב אליו עד מהרה , וישאלהו : מה חפצך אבי ?

— הנני מתבונן , כי מחלתו כבדה עליו, ומדבריו אתבונן כי חיוו יקפדו , אבל זאת נעלם ממני , ולא אוכל לראות אם עוד חייו ימשכו ימים אחדים ?

לא , השיב שמואל , הנה הוא מת , ואולי בעוד רגעים אחדים .

אם כן מהר נא לקרא הלום אנשים אחדים למען יעמדו בצאת נפשו .

שמואל הלך לקרא את האנשים הנועדים לעמוד על האדם עת ימות באהל , והזקן ישב על מטת החולה , וישח ראשו אליו וישאל : מה שמך אורח ? הגד נא בני !

„עזריאל" השיב בקול כאוב .

עזריאל ! אבל . . . . אם חלילה . . . . מה שם אביך ומשפחתך כי נדע גם אנחנו ?

שמי עזריאל בן יצחק למשפחת זאקס , השיב החולה בדממה חרישית עד אשר צלח רק להזקן לבדו לשמע את קול דברו .

אל

אל אדיר וחזק! התפרצה זעקה מפי הזקן, כמו חזיז ורעם הלמו ומחצו רקתו, ויעביר את ידיו על פניו ועל עיניו אשר דק נמתח עליהן, כמו ירא לנפשו לבלי הבט על אשר לא אבה הבט לפני שנים רבות.

מה לך אב יקר? החישה פעריל לשאל את אביה, מדוע כה תזעק מרה?

אין דבר, ענה הזקן, אך סערות לבי השקט לא אוכל בזכרי גורל האיש המט לגוע בארץ נכריה.

* * *

בין כה וכה נקבצו ובאו האנשים אשר קרא שמואל למען יעמדו עת תצא הנפש, בפאת המטה עמדה העלמה צעירת הימים פעריל ופלגי מים ירדו עיניה, אף כי לא ידעה לפני מי היא עומדת, ולוא ידעה כי החולה הגוע הזה הוא אחיה אשר רק לשמע אזן שמעתהו, ועתה לפני מותו תראהו עין בעין, אז הרבתה שבעתים הבכי, הנאספים עמדו כחצי כדור סביב המטה, עיני החולה החלו מעט להיות כהות כהות ונדמו כאלו שעו עודנה על האנשים הנאספים, ובתוך לבו עוד נשמע קול נחרת אימה ובכבדות פעל הלב דפיקותיו האחרונות.

— עודנו חי אמרה פעריל אל הנאספים, ואתם סֹבו נא מעט והטו אל צד המטה לבלי יראה אתכם ולא יוכח לדעת כי בא קיצו ומהרה ינתק פתיל חייו, הנאספים שמעו בקולה ויסבו עד פתח הבית, ולפני המטה נשארו אך הזקן ובנו ובתו, מי עומד פה? שאל הזקן.

אנכי ופעריל, השיב שמואל.

— כֹבו גם אתם מזה!

הילדים לא המרו את פי אביהם ויקרבו גם המה לפני הפתח.

ר׳ יצחק הטה אזנו על פי החולה אשר אך נשמה באפו, רוח חמלה התעוררה בקרב לבבו, ומראה פניו העידו, אף שמואל ופעריל ראו כי רוח הרחמים תעוף ותחלף על פניו ברגע ההוא, תחת אשר עד עתה אך עננה ויגון קננו בו, וישאלהו:

הה בני, מי ישיב לי אור עיני אך על רגע אחד למען אוכל הבט את פניך, העודך מחזיק באמונת אבותיך? אם שקר השמועה אשר שמעתי כי בגדת באלהיך? האם עוד על נחלת היהודים גורלך? אם כן רב לי רב, ובשלוה והשקט אגוע אל אבותי.

— כרתי ברית את דתי דת היהודים, שמי אשר נקראתי בו עד הנה יְכֻסה במטאון ולא יעבר על דל שפתי לעולם ׃ הה אבי! ק ד י ש, כ פ ר ה, ש ל ו ם.

המות.

כאור נר במנורה טרם יכבה ויכלה, יְלַחֵך השמן בשארית כחו ויתאבק את החושך כמו יבקש תחבולות לערך מלחמה את החשך אויבו לבלי יתגבר עליו להכחידו, אך לשוא יחגר קרב, לחנם יעמל להנצל מפח יוקשו, כל און לא יועיל לו לגבר חילים על החשך, וכל אשר יתלהב יתר האור, עוד נשכיל לדעת כי עוד מעט וידעך נרו, כן נדמה מות גבר בטרם ישוב לאדמתו, רגעים אחדים לפני המות יתאמץ האדם כגבור מלחמה להתחזק ולהתגבר על מחלתו, והאנשים העומדים סביב לו אשר אין חזון כזה נפרץ בימיהם, ידמו כי מחלתו רפתה מעט ותקוה נשקפה לו לקום מערש דוי, אבל הה! העת ההיא תבשר כי עד מהרה יבוא המשחית לכלות לב וָגֵו ׃ כן זה החולה עזריאל התאמץ והתחזק וישב על המטה. ויבקש

את

את העומדים עליו לקרוא לפניו סדר הודוי, אך טרם עוד ענו לו: היום יום השבת, וביום קדש לא יתכן להאמר סדר הודוי, נאלמו שפתיו ויפל על משכבו, ובפעם האחרון השמיע נחרה מגרונו ושמורות עיניו נסגרו לנצח.

אנשי החברה קדישא התאספו יחד וישכיבו את המת על רצפת הבית על מצע תבן ורגליו לְעֵבֶר הפתח; יום השבת עבר על אנשי בית ר׳ יצחק, וביותר על ר׳ יצחק העור בדממה ובתוגה איומה, עד כי פעריל ושמואל לא יכלו לדעת למה זה ועל מה זה מצאה היגון קן בלבב אביהם; ובהגיע עת הערב, אחרי הבדילו האנשים בין קדש לחול, התנוססו נרות רבים מראשתי המת, ונערים חניכי בית התלמוד תורה, באו להתפלל בזמירות שירי תהלים, ולאמר קדיש בעבור הנשמה אשר זה לא כביר, עודנה היתה מרחפת על פני איש כֶּבֶד עון ומלא נחם. ביום המחרת באו אנשים לגמול חסד האחרון עם המת הזה אשר דמו כי לא ידעו אותו ואבות אבותיו, וילבישוהו בגדי המתים כדת, דומית צלמות השתררה בחדר ההוא ורק האנחות אשר התמלטו לרגעים מהזקן ר׳ יצחק הפריעו את הדומיה.

* * *

איש כי ימות נדמה כאבן הצוללת במצולת ים אשר בעת נפלה בדכיי תהום יתרוממו גלים סביבה, ומקול נפלה ישאון מים רבים, אך אחרי ירדה במצולה, לא תִוָּדע ולא יכירנה עוד מקומה, כן גם האיש בנטותו למות ירעיש ויקרע לב כל מיודעיו וקרוביו, לב העומדים סביבו ורואים כי הנשמה תערך מלחמה טרם צאתה, תתאבק לתחליף כח להתנשא, אך פתאם תרד כאניה בלב ים טרם תעבר מני חלד, אבל אחרי צאתה מִגֵו האדם להרקיע שחקים, שמה תתערב בין שרפי־יה להתענג מזיו שַדי,

מיפעת

מיפעת מלך הכבוד , גם הקולות יחדלון , ונאדות העינים לא ימטירו עוד דמעה , אך במות זה האיש עזריאל , לא הרעישו מיודעיו , ולא עוררו קרוביו תאניה , בלתי ר׳ יצחק לבדו לא יכל מלט משא מצקות לבו , ובהעלותו על לבו כי זה המת הוא בן בכורו , אשר בימי עלומיו רדף רוח וישאף הבל , התמכר לכל תועבה ונאצה ׃ ועתה בבוא אחריתו גז חיש קל ׃ וזכר לא יהיה לו , בכה בבכי תמרורים , אף אם כבר עיניו לא ראו אור ונכבה שביב אישם .

אנשים רבים באו לשאול את פי אדוני הבית , לדעת מי הוא זה האורח המת , ואם נמצא כסף בבגדיו אחריו , אך ר׳ יצחק השיבם : „גם ממני נעלמה פרשת משפחת המת , ולא נודע לי מאומה כי אם שמו היה עזריאל , וכל כספו אשר היה לו אף מחיר הסוס והעגלה אשר יֻלָּקַח ׃ צוה לפני מותו להקדישם על נרות להדליקם בעבור נשמתו , ולהחזן חלף התפללו כל שנה הראשונה תפלת „אל מלא רחמים" , להקים על קברו מצבת אבן , ולהלק צדקה לעניים" .

מכל אלה אשר נהרו אחרי מטת המת לא ידע איש , זולת העור האֻמלל ׃ את מי יובילו לקברות ׃ גם שמואל ופעריל לא העלו על לבם , כי זה המת הנשא על כתף לפניהם , הוא אחיהם אשר פעמים רבות שמעו את שמעו ואת מעשיו , ואשר השבוהו כבר בין יורדי דומה.

בבית מועד לכל חי התנהגו אנשי החברה עם המת הזה ככל מנהגי היהודים העושים למתיהם , אך כאשר לא נודע מי הוא זה ואיזה הוא , לא חפץ איש לעזב להמציא לו קבר אצל קבר אבותיו ומיודעיו , וע"כ חצבו לו קבר לבדו אחרי הבית מועד לכל חי , גם ר׳ יצחק נשא בשרו בשיניו ולא גלה כי זה המת בנו הוא , לבלי יהיה שמו לפוקה ולמזכיר עון לבניו אחריו .

בקול עצב ומחריד לב נשאר קול ההד , עת זרקו רגבי

העפר

העפר על מכסה ארון המת, ועת נסתם הגולל ועפר הקבר נמלא על תילו, עת גמרו העומדים שם „צדוק הדין" הביטו זה על זה וישאלו איש לרעהו: מי יאמר קדיש להתפלל בעד נשמתו?

— הוא היה אורח בבית משכני, השיב הזקן ר' יצחק בקול מרגיז לב, הוא מת תחת צל קורתי ולא השאיר אחריו בנים, ע"כ חוב עלי לגמלהו את הגמול הזה ולשאת בעדו תפלה בתפלת קדיש, אך בפצות ר' יצחק את שפתיו להשמיע תפלת הקדיש נהפך לבו בקרבו ויהי לאבן, מועקה באה במתניו, רטט אחזהו, ויפל באין אונים ויתעלף.

* *
*

זאת היתה אחרית האמלל הזה, וכה תמו ימי חייו אחרי שבעו ממרורים וסבלו סערות איומות בימי חיי הבלו באין מחסה ומסתר, באין אהבה וידידות, באין מֹודע ורע, באין מצוא מרגעה תחת דתו ואמונתו אשר נולד על ברכיה, ובאין דעת החליפם, אך אז עוד הוכה כפלים בבל חטאתיו מעברת הנֹחם, נודד היה כל ימיו אך במקום מולדתו שב אל העפר ויחד עמו על עפר נחת כל מעשיו אשר היו כמוסים ונסתרים אתו, וכצפור הנודדת מקנה עיפה ושבעת נדודים, תשאף כל היום לשוב אל מקומה, כן עָף גם הוא לארץ מולדתו אחרי שבעו תלאה, וכֹכב נשפו חשך עליו בחצי ימי חייו, ובמקום אשר חזה שמש לאור באור החיים, במקום אשר שכב ביציע ילדותו עת ינק שדי אמו, במקום הזה יתנשא גם תל קברו, אמו קדמה לפניו ללכת בדרך כל הארץ, ולעזוב את נתיבת החיים, אך אביו אחיו ואחותו עמדו על מותו עת פרפר בין חיים ומות המה הִפכו מעט את משכבו בחליו, והמה עמדו עת צאת נפשו ממנו, נפש נאנחה הנפרדת מגוף כבד עון ויעתירו בעדה, הוא נולד יהודי ומת יהודי בבית אביו אשר לוהו אל נוהו האחרון.

מהעת

מהעת ההיא והלאה לא דבר הזקן ר' יצחק את איש דבר וכל היום ישב כאלם, אף לא בא בשיחה את רעיו ובני ביתו, על פניו הֻחקו יגון ועצב. אך לפעמים קרא את שמואל בנו ויבקשו להוליכוהו על הקבר הבודד ששמה קבור האורח, ושם נשא תפלה בקול כאוב מארץ, רק שפתיו נעו וקולו לא ישמע.

פעמים אחדות הרהיבו עז בנפשם שמואל ופעריל לשאל את פי אביהם: למה זה יכביד עליו מעמסה ללכת להתפלל על קבר איש בלתי נודע לו? אך הוא ידע תמיד להשיבם דבר עד כי באחרונה לא הוסיפו עוד לאלצהו בדברי פיהם.

עת רבה התרומם הקבר ההוא כמעי מפלה בדד ונעזב אחרי הבית מועד לכל חי, עת רבה לא דרכה רגל אנוש שמה, בלתי רגל ר' יצחק לבדו, עת רבה היה הקבר ההוא מנוח לחית השדה ולבהמת הארץ, ולא לעתים רחוקות נתן שמה הינשוף קול יללתו, אך העת ההולכת הלאה הלאה ולא תעמד אף רגע, היא השמה קץ לכל שמחה ועצב, שמה גם קץ לבל ישאר עוד קבר עזריאל שומם לבדו, וכברת הארץ אשר הבדילה בין קבר עזריאל לקברי כל המתים, נמלאה מעט מעט באנשים אשר מתו יום יום, כי שאול לא ידע שבעה ויבלע את היקום באין רחמים, ולא ישיבם עוד, עד אשר יאמר אל חנון לישני אדמת עפר הקיצו! ויקיצו לחיי עולם.